

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2026]

Prof. Dr. Filiz KILIÇ'a Armağan

Tal'atî Hüseyin Efendi'nin *Magzu't-Tıbb* Adlı Eseri ve Bu Esere Yazılan Takrizlerden Hareketle Tal'atî Hüseyin Efendi*

Tal'atî Hüseyin Efendi's Magzu't-Tıbb and an Evaluation of Tal'atî Hüseyin Efendi Based on the Commendatory Prefaces

Songül AKBOĞA

Dr. Öğr. Üyesi • Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi • Fen-Edebiyat Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

songulakboga@nevsehir.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0003-2561-3789> | <https://ror.org/019jds967>

Atıf | Citation: Akboğa, S. (2026). Tal'atî Hüseyin Efendi'nin *Magzu't-Tıbb* Adlı Eseri ve Bu Esere Yazılan Takrizlerden Hareketle Tal'atî Hüseyin Efendi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(1), s. 236-251.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1873855>

<https://izlik.org/JA55JR22CD>

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 28.01.2026

Date Recieved: 28.01.2026

Kabul Tarihi: 05.03.2026

Date Accepted: 05.03.2026

Yayın Tarihi: 30.03.2026

Date Published: 30.03.2026

Değerlendirme: Çift kör hakemlik

Review Reports: Double-blind peer review

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Conflicts of Interest: The author has declared no conflict of interest.

Fon Desteği: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Funding Support: The author has declared that no financial support was received for this study.

Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.

Ethics Statement: Scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned with iThenticate software. No plagiarism was detected.

Telif Hakkı ve Lisans: Bu dergide yer alan makaleler [Creative Commons CC-BY-NC](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanır.

Copyright&License: Articles in this journal are published under the [Creative Commons CC-BY-NC](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) license.

Etik Bildirim: adeddergi@gmail.com

Complaints: adeddergi@gmail.com

* Bu çalışma tarafımızca hazırlanmaya devam eden ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen HZP25S17(KBP) numaralı projeden özgürleştirilerek üretilmiştir.

Öz

XVII. yüzyıl Osmanlı ilmî ve edebî çevrelerinde yetişmiş bir şarih olan Tal'atî Hüseyin Efendi'nin (öl. 1075/1664) *Magzu't-Tıbb* adlı eseri, Horasanlı hekim ve edip Mevlânâ Yûsufî'nin Farsça manzum tıp eseri *Câmi'ül-Fevâ'id*'in Türkçe tercüme ve şerhi mahiyetinde olup dönemin ulemâ, şair ve bürokratları tarafından kaleme alınmış çok sayıda takrizi (on iki) ihtiva etmesi bakımından dikkat çekicidir. Buna rağmen, hakkında tezkire ve biyografik kaynaklarda sınırlı ve dağınık bilgilerin yer aldığı şarihin söz konusu eseri ve bu esere yazılan takrizler bugüne kadar müellifin biyografisi ve ilmî konumu açısından ayrıntılı biçimde değerlendirilmemiştir. Bu çalışma, Tal'atî Hüseyin Efendi'nin biyografik, ilmî ve edebî kişiliğini *Magzu't-Tıbb* ve bu esere yazılan takrizler ışığında yeniden ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel hedefi, Tal'atî'nin ilmî birikimini, şerh anlayışını, Osmanlı tıp literatürü içindeki yerini ve dönemin ilmiye-edebiyat çevreleriyle kurduğu ilişkileri metin merkezli bir yaklaşımla ortaya koymaktır. Bu doğrultuda öncelikle müellife dair biyografik kaynaklarda yer alan mevcut veriler hakkında bilgi verilmiş; ardından esere yazılan on iki takriz içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Takrizlerde yer alan kalıplaşmış övgü ve nezaket ifadeleri ile biyografik veri niteliği taşıyan unsurların ayrıştırılmasına mümkün mertebe dikkat edilmiştir. Ayrıca şarihin, eserin muhtelif bölümlerinde kendisi hakkında verdiği bilgiler de dikkate alınarak bu veriler üzerinden müellifin hayatı ile ilgili çıkarımlar yapılmıştır. Elde edilen bulgular, Tal'atî Hüseyin Efendi'nin yalnızca bir edip veya şarih değil; aynı zamanda kazaskerler, kadılar ve şeyhülislamlar gibi dönemin üst düzey ilmî ve idarî çevreleri tarafından tanınan, bu çevrelerle güçlü ilişkiler kurmuş ve klasik ilimlere vâkıf bir müellif olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Tal'atî Hüseyin Efendi, *Magzu't-Tıbb*, takriz, biyografi, şerh, Osmanlı tıp literatürü, Mevlânâ Yûsufî, *Câmi'ül-Fevâ'id*

Abstract

A critical commentary written by Tal'atî Hüseyin Efendi (d. 1075/1664), who was educated within the Ottoman scholarly and literary circles of the seventeenth century, *Magzu't-Tıbb* is a Turkish translation and commentary on *Câmi'ül-Fevâ'id*, a Persian didactic medical poem authored by the Khorasani physician and man of letters Mevlânâ Yûsufî. The work is particularly noteworthy for containing a substantial corpus of paratexts, namely twelve commendatory prefaces (taqriz), penned by prominent scholars, poets, and bureaucrats of the period. Despite this distinctive feature, both the work itself and the taqrizes composed for it have not hitherto been examined in detail with regard to the author's biography and scholarly standing; moreover, the available biographical information on the commentator remains limited and fragmentary in biographical dictionaries and related sources. This study aims to reassess the biographical, scholarly, and literary profile of Tal'atî Hüseyin Efendi in the light of *Magzu't-Tıbb* and the taqrizes written for it. Its primary objective is to elucidate Tal'atî's intellectual background, his approach to commentary, his position within Ottoman medical literature, and his connections with contemporary scholarly and literary circles through a text-centered methodology. To this end, the study first surveys the extant biographical data found in relevant sources, and subsequently analyzes the twelve taqrizes by means of content analysis. Particular care is taken to distinguish formulaic expressions of praise and courtesy from elements that carry genuine biographical value. In addition, autobiographical remarks provided by the commentator in various sections of the work are taken into account, and inferences concerning his life are drawn on the basis of these data. The findings indicate that Tal'atî Hüseyin Efendi was not merely a man of letters or a commentator, but also a learned author well-versed in the classical sciences, who was recognized by-and maintained strong ties with-the highest scholarly and administrative circles of his time, including chief judges (kazaskers), judges (kadıs), and chief muftis (şeyhülislams).

Keywords: Classical Turkish Literature, Tal'atî Hüseyin Efendi, *Magzu't-Tıbb*, taqriz, biography, commentary (sharh), Ottoman medical literature, Mevlânâ Yûsufî, *Câmi'ül-Fevâ'id*.

Giriş

Klasik Türk edebiyatında kadı, müderris, kazasker, şeyhülislam ve şair kimliklerini bir arada taşıyan müelliflerin yaygın olduğu bilinmektedir. Bu çok yönlü şahsiyetlerin bir kısmı tezkire ve biyografik kaynaklarda çoğu zaman kısa, dağınık ve yüzeysel bilgilerle anılmış; ilmî üretimleri, entelektüel çevreleri ve eserleri etrafında oluşan sosyal ilişkiler ağı yeterince ortaya çıkarılamamıştır. Bu durum Osmanlı düşünce, ilim ve edebiyat tarihinin bazı isimlerinin sadece görev ünvanları ve ölüm tarihleriyle sınırlı bir çerçevede değerlendirilmesine yol açmıştır. Tal'atî Hüseyin Efendi (öl. 1075/1664) de bu bağlamda biyografisi sınırlı biçimde bilinen ancak daha kapsamlı bir incelemeyi hak ettiğini düşündüğümüz müelliflerden biridir.

Şarihin kaleme aldığı *Magzu't-Tıbb* adlı eser, hem içerdiği otobiyografik nitelikteki bilgiler hem de dönemin önde gelen ilmiye mensupları ve şairleri tarafından yazılmış takrizler sayesinde Tal'atî'nin ilmî birikimini, şerh anlayışını ve sosyal ilişkiler ağını tespit edebilmek açısından temel bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. Özellikle takrizlerin; eserin müellifi hakkında genellikle doğrudan doğum tarihi veya memleketi gibi bilgiler vermese de onun sosyal statüsü, ilmî kimliği, itibarı ve sosyal ilişkileri hakkında çıkarımlar yapılmasına imkân tanıyan yapısı düşünüldüğünde *Magzu't-Tıbb* ve ona yazılan takrizlerin edebiyat tarihi açısından önemi daha net görülecektir.

“Bugün, takrizleri yalnızca övücü nitelikte metinler olarak değerlendiren ve bu metinlerin klişe yargılar içerdiğini ileri süren birtakım kanaatler mevcuttur. Bu kanaatler, eserden bağımsız olduğu düşünülen takrizlerin göz ardı edilmesine ve bazı metin neşirlerinde takrizlere yer verilmemesine yol açmıştır.” (Gür, 2017, s. 93)

Halbuki takrizler özellikle ilmî ve edebî muhitlere mensup kişiler arasındaki sosyal ve kültürel dinamikleri aydınlatmakta önemli görevler üstlenmekte ve takriz yazarı ile kendisine takriz yazılan kişi arasındaki ilişkiyi bariz bir şekilde göstermektedir (Averbek, 2020, s. 35-36). Gür (2017, s. 102), bu noktada yazıldıkları eser ve yazardan bağımsız olmayan bu metinlerin günümüzde edebiyat tarihinin satır aralarını doldurmada etkin bir rol oynadığını, bu konuda bizlere hatırı sayılır bir malzeme sunduğunu ve böylece edebiyat tarihi araştırmalarında birincil kaynak olarak kullanılabileceğini; dolayısıyla takrizlerin farklı açılardan değerlendirilmesi, mevcut örneklerin detaylı analizlerinin yapılması ve üretildikleri bağlamın irdelenmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu amaca uygun olduğunu düşündüğümüz eserlerden biri de *Magzu't-Tıbb*'dir.

Ele aldığımız çalışma Tal'atî'nin *Magzu't-Tıbb* adlı eseri ve bu eser için kaleme alınan takrizleri birincil kaynak olarak kullanarak müellifin ilmî ve edebî kişiliğini, ayrıca eserinin dönemin entelektüel çevrelerdeki yankısını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda esere yazılan takrizlerin içerik incelemesine geçilmeden önce konunun daha iyi anlaşılması adına Tal'atî Hüseyin Efendi ve *Magzu't-Tıbb* hakkında bilgi vermek uygun olacaktır.

1. Tal'atî Hüseyin Efendi ve *Magzu't-Tıbb* Adlı Eseri

Tal'atî Hüseyin Efendi ile ilgili biyografik kaynaklarda doğum tarihinin belli olmadığı, asıl adının Yümnî'ye göre Mustafa (Erdem, 2013, s. 14), Safâyî'ye göre Hüseyin olduğu (Çapan, 2005, s. 360) ve Ankaralı olduğu (Abdulkadiroğlu, 1999, s. 293), bilgileri yer almaktadır. Şair gençlik yıllarında İstanbul'a gelip ilim tahsil ettikten sonra (Çapan, 2005, s. 360) Bostanzâde Mehmed

Efendi'den mülâzemetle kırk akçe yevmiyeli medreselerde önce müderrislik (Özcan, 1989, s. 679), daha sonra bazı kasabalarda kadılık yapmış ve 1075/1664 yılında de vefat etmiştir (Çapan, 2005, s. 360). Şairin henüz nüshasına ulaşamayan bir *Dîvân*'ı ve (Coşkun, 2019, s. 80) *Magzu't-Tıbb* adlı eseri vardır. Bu eser *Şerhu'r-Rubâiyyâtî'l Yûsufiyye* (Müstakimzade, 2020, 304a) ve *Şerh-i Rubâiyyât-ı Yûsufi fi't-Tıbb* adıyla da bilinmektedir.

Çalışmamıza konu olan *Magzu't-Tıbb*, Bâbü'r-ün ünlü hekimi Mevlânâ Yûsufî (16. yy.) tarafından rubai nazım şekliyle Farsça kaleme alınan *Îlâcü'l-Emrâz* adlı eserin şerhi olan ve yine Mevlânâ Yûsufî tarafından telif edilen *Câmi'ü'l-Fevâ'id* adlı eserin şerhidir (Özcan, 2004, s. 454). Yani Mevlânâ Yûsufî, rubai nazım şekliyle yazmış olduğu *Îlâcü'l-Emrâz* adlı kendi eserini *Câmi'ü'l-Fevâ'id* adıyla yine kendisi şerh etmiştir. Yûsufî tıp üzerine aldığı eğitim, pek çok hastalık üzerine geliştirdiği tedavi yolları, edebiyata merakı ve tıp ile ilgili eserleriyle Hint-İslam tarihinde önemli bir yer edinmiştir (Uçar Erdem, 2024, s. 31). Bu eser de Mevlânâ Yûsufî'nin bazı organlarda meydana gelen hastalıklar, bunların nedenleri, teşhisi ve tedavi yöntemleri ile bu tedavilerde kullanılan bitki, macun ve karışımlara dair kaleme aldığı tıp eseridir.

Tal'atî Hüseyin Efendi ise *Magzu't-Tıbb*'ı 1067/1656-1657 yılında tercüme ve şerh etmeye başladığını söyler. Eserin tamamlanma tarihi temmet kaydından hareketle 1 Şubat 1662 yılı olduğuna göre eseri yaklaşık 5-6 yıllık bir süre içerisinde yazmıştır. Müellif, sebeb-i telifte Yûsufî'nin eserine birçok etibba ve mücerribin rağbet ettiğini, onun tıp ilminin mağzını yani özünü anlattığını ve bu yüzden eserine *Magzu't-Tıbb* adını uygun gördüğünü beyan eder (Tal'atî, 3b). Yaşı artık ellinin üzerine çıktığında hastalıkların yavaş yavaş baş gösterdiğini ve bunun üzerine tıp kitapları okumaya başladığını, o sırada da Yûsufî'nin eserine denk geldiğini ve eserin içindekileri tecrübe ettiğini söyleyen Tal'atî bunların tamamının o çağın insanları için anlaşılır nitelikte olduğunu dile getirir. Ayrıca Yûsufî'nin bahsetmiş olduğu karışımlara uygun bitki ve ilaçlar neyse bunların bulunmasının zor ya da imkânsız şeyler olmadığını, dolayısıyla bundan daha iyi bir kitap olamaz diyerek eseri Türkçeye kazandırma gayretine girdiğini söyler (Tal'atî, 2a). Daha sonra Allah'tan bütün hastalara ve illet sahibi kişilere şifa vermesi duasında bulunarak şerhe başlar.

Şarih öncelikle dört hıltın (kan, safra, sevdâ, balgam) özelliklerini anlatır ve bunların eksiklikleri hâlinde ortaya çıkabilecek hastalıkların neler olabileceğine dair bilgiler verir. Daha sonra kaynak metindeki Farsça rubaileri teker teker, elifbâ sırasına göre metnine dâhil eden şarih ardından rubai ve varsa mensur kısımları Türkçeye tercüme eder. Tal'atî bunu yaparken tercümenin motamot olmasına özen gösterir. Rubailerde geçen kelime ve terkiplerin lügat anlamlarını verirken bunların Arapça, Farsça ve Türkçe karşılıklarını da veren şarih kelimelerin özellikle Türkçe karşılıklarını verme noktasında çok titiz davranır. Bu yüzden eserin Türkçe söz varlığı açısından oldukça kıymetli olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca şarih, kaynak metindeki bazı kelimelerin anlamları için hangi Arapça ve Farsça lügatlere baktığını da bizzat dile getirir.

Müellifin, kelimelerin gramatikal özelliklerine yer yer değindiği de olur. Bazen vermiş olduğu bilgilerin daha ayrıntılı hâlini okurun hangi kaynaklarda bulabileceğini söyler. Hatta gerekli gördüğü kısımlarda şahsi yorumları ve hastalık tecrübelerini de şerhe katmaktan geri durmaz. Eser bir tıp metninin şerhi olduğu için şarih metin boyunca olabildiğince açık ve anlaşılır olmaya gayret etmiştir. Şerhler kimi zaman kısa kimi zaman uzun uzadıya, detaylı bir şekilde yapılmıştır.

Magzu't-Tıbb'ın yurt içi yazma eser kütüphanelerinde tespit edilebilen biri müellif ve sekizi müstensih olmak üzere dokuz nüshası vardır. Bu nüshaların katalog kayıtları İstanbul

Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NEKTY04345 (Müellif nüshası), İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NEKTY07081, Süleymaniye Kütüphanesi Hafid Efendi Koleksiyonu 00267, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdayi Efendi Koleksiyonu 01736, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonu 02054, Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Koleksiyonu 00707-001, Bursa İnebey Kütüphanesi Genel Koleksiyon 1559, Milli Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 2719/1 ve İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler MC-Yz-K.000112 şeklindedir. Eser Aslı Bazman (2024) tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Ancak bu çalışmada müellif nüshası gözden kaçırılmıştır. Çeviri yazıya aktarılan metnin sadece dil incelemesi yapılmış; esere yazılan takrizler incelemeye tbbi tutulmamıştır.

1.1. Magzu't-Tıbb'a Yazılan Takrizler

Eserin başına eklenen ve dönemin kazaskerleri, İstanbul kadısı ve önde gelen şairlerinden müteşekkil on iki farklı isme ait bu takrizler, bizce bir müellif için nadir görülen bir kolektif onayı temsil etmektedir. Takrizlerin içeriklerine bakıldığında müellif ile takriz yazarlarının birbirlerini tanıdıkları ve bunların salt rica ile yazdırılmadığı düşünülmektedir. Ayrıca bir değer biçme ve itibar inşası çabasından söz etmek de mümkündür.

Tal'atî Hüseyin Efendi'nin eserine yazılan takrizler yukarıda adı geçen nüshaların altısında (NEKTY04345, SK 00267, Hüdayi Efendi 01736, Bursa İnebey 1559, İBB MC-Yz-K.000112, SK 00707-001) mevcuttur. Metin okunurken müellif nüshası (NEKTY04345) esas alınmış ve oradaki sıralamaya aynen uyulmuştur. Takrizler [1a]'dan başlayarak şu şekildedir:

1.1.1. Mehmed İsmetî'nin (öl. 1076/1665) Takrizi¹

Zihî şerh-i latîf-i metn-i Yûsufî ki ruhsâre-i ibârât-ı dil-peziî misâl-i müferrih-i yâkûtî hayât-res-i kulûb-ı gubâr-âlûdegân ve nûşdârû-yı emzice-i illet-perestândur. Hakkâ ki imtizâc-ı metn ü şerh mânende-i imtizâc-ı zücâc u sahbâ ve dil-nişin ü bî-hemtâ ve mihr-i cihân-tâbâsâ bî-nazîr ü bî-'adîl olup şârihe her çend sebep-i senâ'-i cemîl olduğu bî-iştibâhdur. Harrarahu'l-'abdî'l-fakîr el-mu'terif bi'l-'aczi ve't-taksîr Mehmed 'İsmetî el-kâdî bi-'asker Rûmîli 'afallâhu 'anhu ve gafara lehu.

1.1.2. Şeyh Mehmed Hüseyinî'nin (öl. 1085/1675) Takrizi²

Bu mecelle-i latîfe-i perniyân-ı nesîc-i Yûsufiyye ve muhaddara-i mestûre-i tıbbiyyenün, bu şerh-i latîf-i behâ-efzâ ve beyân-ı münîf-i bî-hemtâ yed-i îcâz ile kınâ'-ı eşkâlin ref' ve dagdaga-i elgâzın def' eylemişdür. Hakkâ ki şârihinün sa'yı meşkûr olup lehâz-ı 'inâyâtla meşmûl ü manzûr olmak şâyeste-i dîn ü devlet idüğü bî-reyb ü merâ ve bî-çûn u çerâdur. Nemekahu'l-fakîr Şeyh Mehmed el-Hüseyinî eş-şehîr bi-Kudsîzâde en-nakîb.

¹ **Mehmed İsmetî:** Babası Şeyh Fazlullah Efendi (öl. 1623), dedesi meşhur âlimlerden Birgivi Mehmed Efendi'dir (öl. 1573). Köklü bir aileye sahip olan İsmetî uzun yıllar müderrislik, kadılık ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur. 17. yüzyılın Sebk-i Hindî tarzında şiirler kaleme almış şairlerinden olup az şiir yazmasına rağmen dönemin beğenilen şairleri arasına girebilmeyi başarmıştır. 1076/1665 yılında Rumeli kazaskerliğinden emekli olduktan kısa bir süre sonra İstanbul'da vefat etmiştir (Kılıç, 2019).

² **Kudsîzâde Mehmed Şeyhî Efendi:** Asıl adı Mehmed olup Nişancızâde Kudsî Mehmed Efendi'nin (öl. 1622) oğludur. Müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. 1657'de nakîbüleşrâflık görevine tayin edilmiş, 18 yıl bu görevi yerine getirdikten sonra 1675 yılında vefat etmiştir (Aksoyak, 2013).

1.1.3. Rumeli Kazaskeri Şa'bân'ın (öl. ?) Takrizi¹

fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

Habbezâ bu kitâb-ı rûhânî
Mehbît-ı feyzhâ-yı Sübhânî

Yûsufî metni eylemiş tertîb
Tal'atî şerhle idüp terkîb

Şerhle metni eylemiş tezyîn
Nitekim gülsitân-ı huld-ı berîn

Lafzı bir genc-i şâyegânîdür
Genc-i pür-gevher-i me'ânîdür

Ma'den-i gevher-i hakâ'ikdur
Her nice vasf olınsa lâ'ikdur

Nesr: Hakkâ ki metn ü şerh cism ü rûh gibi imtizâc u ittîrâd itmiş ve mânend-i hâl-i siyeh-fâm ruhsâr-ı dil-ber ile iktirân u ittihâd kılmış. Her beyti dürc-i dürrî-i 'ibret ve her mısra'ı burc-ı derârî-i hikmetdür. Lâkin şârih-i mûmâileyhün dest-i 'ayşî sâgar-ı murâddan dûr ve kâm-ı mezâkı ma'cûn-ı emelden mehcûr olup muhtâc-ı 'ilâc-ı maraz-ı ihtiyâc olmanın şifâhâne-i 'inâyât-ı erbâb-ı hall ü 'akdden isticlâb-ı şarâb-ı dil-nüvâzî ve istid'â-yı dârû-yı çâre-sâzî idüp me'mûldür ki reşehât-ı feyz-i hikmetleri ile sebzezâr-ı hadîka-i âmâline bâ'is-i nezâret olup gonçe-i ümmîdi hande-i sûrûrdan çehre-küşâ ve zebân-ı sûsen-i ikbâlî pes-i perde-i husûlden tal'at-nümâ olmagla bâ'is-i hayr-du'â ve sebeb-i senâ-yı melâ'-i a'lâ ola. Ketebehu'l-fakîr Şa'bân el-kâdî bi-'asker-i Rûmîli sâbıkan.

1.1.4. Sun'îzâde Mehmed Emin Hüseyinî'nin (öl. 1076/1665) Takrizi²

Câmi'ü'l-fevâ'id-i Mevlânâ Yûsufî-i tabîb-i Herevî ki fenn-i tıbbda bir mu'tenî-bih-i te'lîf-i şerîfdür ki her lafzı kefil-i hayât ve her ma'nâsı zâmin-i necât olup zebân-ı Derîde olmanın kem-nâm iken şerh ü beyâna muvaffak olmak ile iştihârına bâdî olan şârih-i müşârun ileyhe bizâ'a-i 'ömrin izâ'a itmeyüp tahsîl-i cevâhir-i 'irfâna sarf üzre olup emrâz-ı 'azl ü teng-destlikden mecrûhü'l-fu'âd olmanın erbâb-ı hall ü 'akde şifâhâne-i 'inâyetlerinden eşribe-i lutf u mürüvvat

¹ **Sâbık Rumeli Kazaskeri Şa'bân Efendi:** Biyografik kaynaklarda ve kadı sicillerinde kendisiyle ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Kâtib Çelebi'nin (öl. 1067/1657) *Tuhfetü'l-Kibâr Fi Esfâri'l-Bihâr* adlı eserine takriz yazanlar arasında Rumeli kazaskeri Sun'îzâde Seyyid Mehmed Emin Efendi ve Anadolu Kazaskeri Mehmed İsmetî ile birlikte ismi zikredilmektedir (Çerikan, 2022). Sâbık Rumeli Kazaskeri Şa'bân Efendi'nin burada adı geçen isimle aynı kişi olup olmadığı tespit edilememekle birlikte aynı kaynaktan o dönemde ilmiyenin en önemli mevkilerinde bulunan kişileri olarak nitelendirilmiştir. Bu isimler Tal'atî Hüseyin Efendi'nin *Magzu't-Tıbb* adlı eserine de takriz yazmıştır, bu sebeple aynı kişi olması kuvvetle muhtemeldir.

² **Sun'îzâde Mehmed Emin Hüseyinî:** I. Ahmed devri Halep kadılarından Kara Sun'î lakaplı Sun'ullah Efendi'nin (öl. 1614) oğludur. Devrin ulemâsından ders alıp eğitimini tamamladıktan sonra müderrislik, kadılık, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevlerine atanmış; son olarak şeyhülislamlık yapan Seyyid Mehmed Emin Efendi bu görevden azledildikten sonra (1662) Beşiktaş'taki yalısında 1655 yılında vefat etmiştir (Özcan, 2009).

ve tiryâk-ı ihsân-ı fütüvvet ile mu'âlece vü mu'âmele-i bi'l-mücâmele lâ'ik-i devlet idügi emr-i meczûmdur. Harrarahu'l-'abdi'l-fakîru ileyhi sübhânehu Mehmed Emîn el-Hüseynî eş-şehîr bi-Sun'îzâde el-kâdî bi-'asâkir-i Rûmili sâbikan.

1.1.5. Zeyrekzâde Seyyid Abdurrahmân Efendi'nin (öl. 1085/1674) Takrizi¹

Manzûme-i Mevlânâ Yûsufî mânend-i 'arûs-ı muhbitî bir nazm-ı bedî'-i Hâkânî ve bir gencîne-i 'akâkîr ve e'aşâb-ı Lokmânî ki şifâ-bahş-ı hayât-ı câvidânîdür. Ashâb-ı fesâhat ü belâgatün mümtâz u ser-efrâzı ve bu dürc-i meknûnun kâşif-i nûkât u râzı Mevlânâ Tal'atî Efendi şerhinde izhâr-ı müfredât-ı fûnûn-ı hikmet ve ihtibâr-ı mürekkebât-ı edviye-i 'illet ve ihtiyâr itdügi tarz u semt hakkâ ki reşk-dih-i mâ-lâ-yesa'u't-tabîb dinilse bî-minnetdür. Vûkelâ'-i 'izâm 'ammerahumullâh ve eyyedehum dahî şârih-i mûmâileyhi 'ayn-ı 'inâyet ile kabûl itdüklerinde mütefevvik-i emsâl ve nâ'il-i âmâl olsa sezâdur. Ketebehu'l-fakîr 'ibâdullâh el-ganî 'Abdurrahmân el-Hüseynî el-med'uvv bi-Zeyrekzâde ce'alallâhu et-takî ve'l-Hüsnîzâde.

1.1.6. Anadolu Kazaskeri Şeyh Mehmed'in (öl. ?) Takrizi²

Hoşâ manzûme-i Yûsufî ziyâ'-i darîrân ve devâ'-i 'alilân misâl-i pîrâhen-i Yûsuf bin Halîlurrahmân. Hoşâ şerh-i latîf-i şifâ-bahş-ı bîmârân-ı bî-tâb u tüvân mânend-i beşîr-i âl-i Ken'ân. Hoşâ imtizâc-ı metn ü şerh mânend-i imtizâc-ı şîr ü şekker bel hemçü iktirân-ı dü dilber-i meh-peyker. Hakkâ şârih-i 'ârif murâd-ı nâzıma vâkıf olup kınâ'-ı eşkâlin ref' ve muglakâtını hall ile elgâzın def' itmekile nef' 'âm olduğu müsellemler enâmdur. Pes evliyâ'-i devlete lâ'ik u sezâvârdur ki şârih-i mezbûrun dil-i hazîn ü bîmârı manzûr-ı nazar-ı 'inâyetleri olmagıla mesrûr u şâd u ber-murâd ve muntazamü'l-ahvâl ü sahîhü'l-fu'ad olup bâ'is-i zikr-i cemîl ve sebeb-i senâ'-i cezil ola. Ketebehu'l-'abd Şeyh Mehmed el-kâdî bi-'asâkir-i Anatolî sâbikan gafara lehu ve li-eslâfihî.

1.1.7. Sâbık Kazasker Beyânî Ahmed Efendi'nin (öl. 1075/1664-65) Takrizi³

Hoşâ rubâiyyât-ı Mevlânâ Yûsufî-i Herevî ki gurer-i fevâ'id-i kütüb-i tıbbiyyeyi muhtevî vü müştemil ve dürrer-i kavâ'id-i kânûn-ı şifâ'ıyyeyi mütezammın u mütekeffildür. Mecârî-i sûtür-ı hikmet-zuhûrında âb-ı zülâl-i 'âfiyet ü sıhhat cârî ve yenâbî'-i hurûf-ı safvet-zurûfında mâ'ül-hayât-ı inşirâh u meserret mütevârî gûyâ ki bir gülistân-ı cinândur ki her dem gül-i sad-bergi küşâde vü handân ve gonçe-i ra'nâsı tebessüm-rîz ü çâk-i girîbân nazm-ı Sahbâniyyesi reşk-i kalâ'id-i 'ukbân ve ridf-i Selmâniyyesi gayret-i nazm-âverân, me'ânî-i kelimât-ı hikmet ü belâgat-simâtında muzmer olan me'ânî-i letâfet-mebânî vâsıtâtü'l-'akd-i buhûr-ı hûr ve dürr-i binâgûş-ı gavânî olмага şâyeste vü der-hûrdur. Zihî nâzım-ı sihr-âferîn ki bahr-ı muhît-i a'zamı bahr-i rubâ'ıyyede ifrâgla sefine-i vücûd-ı insânî girdâb-ı emrâza düşmeden halâsa sa'y itmîş

¹ **Zeyrekzâde Seyyid Abdurrahmân Efendi:** Ahyolı kadılığundan azledilen Kadı Ahmed Efendi'nin oğludur. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra kadılık ve nakibüleşrâflık görevlerinde bulunmuştur. Yenişehirli Turhan Begzâde davası nedeniyle işlemediği suçlar ile cezalandırılıp azledilmiş ve yaklaşık beş yıl sonra 1674 yılında vefat etmiştir (Aksoyak, 2014).

² **Kazasker Şeyh Mehmed:** Kadı sicillerinde ismi Anadolu kazaskeri Şeyh Mehmed şeklinde geçmektedir ancak hayatı ile ilgili net bilgilere ulaşılamamıştır.

³ **Beyânî Ahmed Efendi:** Babası Şuhutlu kadı Abdurrahmân'dır. Kendisi de Şuhut'ta doğmuştur. Burnunun iriliği dolayısıyla Enfi lakabıyla anılmış olup pek çok medresede müderrislik yapmıştır. Müderrislikten sonra kadılık payesi ile çeşitli yerlere atanmıştır. Son olarak 1653 yılında Üsküdar kazasından mazul olup 1664/65 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. *Dîvân*'ı vardır (Başpınar, 2008).

ce'alallâhu sa'yahu meşkûran. Hakkâ ki bu kitâb-ı latîf mânend-i Yâdgâr-ı İbn-i Şerîf bir manzûme-i makkûle-i matbû'a ve feride-i nâdire-i gayr-ı meşfû'a her bir rubâ'îsi rubâ'î-i hûr ile tev'em 'âfiyet-bahş u dâfî-i semm-i sekamdur. Lâkin sebki zebân-ı Deride olmagla nefî 'âm olmayup vecâze-i elfâzı dahî gâyet-i icâzda bâlig-i hadd-i i'câz olup nûkât-ı me'ânî ve mezâyâ-yı beyânîsi tahte'l-hicâb muhtecibe olduğundan feth-i bâb-ı muğlakât ve hall-i 'akd-i mu'zılât ve kınâ'-ı eşkâlî ref ve iglâk-ı elgâzı def için tercüme vü şerhe muhtâc olmanın fâris-i meydân-ı fesâhat ve gûy-rübâ-yı mızmâr-ı belâgat matla'-ı âfitâb-ı sühan-dânî 'akl-ı evvel ü Enverî-i sâni Tal'atî Çelebi karîn-i tevfik-i Rabbânî ve mazhar-ı feyz-i Samedânî olup bu eser-i 'azîm-i 'amîmü'n-nefe mübâderet idüp gayâheb-i hucubını nûr-ı isti'dâd ile Âhâ ve sı'âbını izâle ve kınâ'-ı eşkâlî ref ve iglâk-ı elgâzın def eyleyüp tercüme vü şerh eyledi.

Felillâhi derruhû habbezâ şerh-i rasîn ki cevâhir-i mudiyye-i hurûfından cennât safahâtında envâr-ı hikemi lâ'ih ve le'âlî-i münevvere-i müfredâtından zamâ'ir-i terâkibinde esrâr-ı habâyâ-yı şiyemi vâzihdur. Ser-tîşe-i kilik-i feyzle kân-ı belâgatdan kende bir gevher-i yektâdur ki gûşvâr-ı dûşîze-i meşrûh olmaga sezâvâr ve sath-ı turûs üzre mefrûş âfitâb-nakş bir dîbâ-yı zîbâdur ki nesc-i minvâl-i ebher üzre olduğundan 'arûs-ı ma'nâya menassa olmaga şâyeste vü yâdgârdur. Fî'lî hâzâ bu şerh-i metîn ü üstüvâr, matmah-ı enzâr-ı ulu'l-ebşâr ve mürettib-i kabûl-i kavli kibâr olmagla meşrûhına bâ'is-i iştihâr ve sebeb-i i'tibâr ve şârih dahî bu eser-i kaleminden cevâhir-senc ve mahzen-i tab'ında mahzûn olan 'ilm ü ma'rifetden mâlik-i genc olduğu tahsîn-i kibâr ile ke'eş-şems fi-erba'atî'n-nehâr emsâr u aktârda şöhet-şî'âr olmuştur. Pes bu devlet-i 'aliyyede erbâb-ı hall ü 'akde lâzîme-i 'inâyet şârih-i mezbûrî süllem-i himmete irtikâ ve menâsıbdan bir mansıb-ı celîl ile kadrini i'tilâ mukaddemât-ı hasenâtı istintâc itdûgi lisân-ı kalem ile beyâna muhtâc degüldür. Ve şerh ü meşrûhun mezc ü imtizâcını fuzalâ cilvegâh-ı tahrîrde semend-i tab' ve şebdîz-i hâmeyi rûte-i i'câzda cevalân itdürmişler. Mızmâr-ı takrizde kemiyet-i kilik-i sebûk-'inâna meydân virilmedi. Ketebehu'l-'abdi'l-fakîr Ahmed Beyânî el-kâdi bi-dâri's-saltanatî's-seniyye Konstantiniyyetü'l-mahmiyye sâbikan.

1.1.8. Mehmed İzzetî'nin (öl. 1092/1681) Takrizi¹

Pûşide-i zamîr-i mihr-i tenvîr erbâb-ı tasnîf ü tahrîr degüldür ki benî nev'e îsâl-i nef ve anlardan mazârı def matmah-ı enzâr-ı kibâr, ehl-i besâ'ir ü enzâr ve gâyet-i âmâl-i hükemâ'-i kibârdur. Çün bu kâleb-i bedî'ü't-terkîb-i insânî ve peyker-i 'acîbü's-suver-i ahşicânînin medâr-ı sebât u kıyâmı belki mebd'e-i kuvvet-i harekât u sekenâtı olan hayât üzre zamân-ı mu'taddun bihi devâmı kârhan-e tabî'at ve kân-ı fitratda 'amele-i ezdâd-ı 'anâsır-ı çehâr-gânenün fi'l ü infi'âlinden hâsıl olan mizâc-ı garîbü'l-imtizâc i'tidâline menût u muhtâcdur. Lâ-cerem hükemâ'-i pîşîn ve 'ulemâ'-i mütekaddimîn fenn-i tıbbî tedvîn ve her derde bir devâ ta'yîn buyurmuşlar. Ve ol bâbda evâ'il ü evâhir mânend-i bahr-ı zâhir niçe mufassalât cem' ü tertîb itmişlerdür. Lâkin fenn-i mezbûr bir deryâ-yı bî-pâyân ve bir 'ummân-ı bî-kerândur ki gavrına vusûl hâric-i dâ'ire-i imkân ve ihâta-i tefâsîl-i cüz'iyât u külliyyâtı bîrûn-ı nitâk-ı hadd-i tâkat-ı insânîdür. Ve ol mufassalâtun birine intisâb ve anlardan istifâde bâbı himem-i ebnâ'-i zamâna nisbet ile mesdûd u bî-fâ'idedür. Pes muktezâ-yı mâ-lâ-yüdrakü küllühû lâ-yütrakü küllühû

¹ **Mehmed İzzetî:** Asıl adı Mehmed İzzetî'tir. 1629'da Çaçengir'de doğmuştur. Bayramzâdeler olarak da bilinen nüfuzlu bir ailenin çocuğudur. Aynı zamanda ünlü şair Şeyhülislam Yahya Efendi'nin de (öl. 1644) yeğenidir. Kayınpederinin himayesiyle müderrislik, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği gibi görevler yapar. Ancak bu görevleri sırasında yaşadığı azırlardan sonra sıkıntılı zamanlar geçirir. Özellikle şeyhülislamlıktan iki kere azledilişinin ardından epey üzülmüş ve 1681'de İstanbul'da vefat etmiştir. İzzetî mahlasıyla şiirler yazdığı bilinmektedir (Yıldız, 2014).

tariku'l-ehemmi fe'l-ehemmi maslûkun nazar-ı dîr-bînân ve hayr-endîşân olup fenn-i merkûmda mûcez ü vecîz niçe muhtasarât u erâcîz te'lîf olınmışdır ki nef' ü ifâdede 'umûm u istiklâlî cihetinden hakkında hâvî-i kavânîn ü kavâ'id ve câmi'ü'l-fevâ'id dinse revâ ve vafında magz-ı tıbb ve lübb-i hikmet dimege lâ'ik u sezâdur. Bu cümleden Yûsufî merhûmun rubâ'ıyyâtı müştemil-i kitâbîdür ki bî-tekellûf ü mübâlâga sermâye-i hazâkatun nisâbı ve her bir rubâ'îsi kânûn-ı şifâ vü necâtun bir mufasssal fasl u bâbıdır. Lâkin ol Yûsufî-neseb şâhid-i bî-'ayb u ebu'l-'aceb Horâsânî-edâ ve 'Irâkî-nevâ ve 'Acemâne şarkî vü nagme-pîrâ olmagla herkese hüs-n-i edâsı zâhir degül. Ve ol zebânla nâ-âşinâ olanlar dekâ'ik-ı nûkâtından gâfil idiler. Gûy-rübâ-yı meydân-ı temeyyüz ü imtiyâz ve yekke-tâz-ı hünerverân-ı mümtâz Tal'atî Çelebi ser-bâzlık ve mühim-sâzlık idüp tercümân-ı kalem-i dü-zebânla mütesaddî-i tercüme vü beyân olup nef'ini 'âm ve fi'l-hakîka mücâvirân-ı bîmârhâne-i 'âlem-i kevn ü fesâda ziyâfet ü in'âm eyledi. Nefsü'l-emrde bu te'lîf-i latîf-i dil-firîb ve bu tertîb-i zarîf ü 'acîb bir bî-nazîr te'lîfdür ki eczâ'-i külliyyâtı hırz-ı cân ve mâddetü'l-hayât-ı derdmendân-ı bî-devâ ve terkîb-i cüz'ıyyât-ı müfredâtı dârû-yı ber'ü's-sâ'at şifâ-cûyân-ı merzâdur. Bu makûle erbâb-ı hüner ve müste'idân-ı ma'ârif-pervere nabz-gîrân-ı devlet ve çâre-sâzân-ı her 'illet pürsiş-i ahvâl ve gûşîş-i tahsîl-i emânî vü âmâl ile terbiyet ü ri'âyet itmek lüzûmını isbât muhtâc-ı intâc-ı mukaddemât degüldür. Harrarahu'l-'abd Mehmed 'İzzetî.

1.1.9. Vecdî Abdülbâkî'nin (öl. 1072-73/1662-63). Takrizi¹

Zâde-i tab'-ı mu'ciz-zây-ı Yûsufî olan rubâ'ıyyât ki netâyic-i mukaddemât-ı kemiyyât u keyfiyyâtıdır, misâl-i Yûsuf-ı hurşîd-çeher ve lûle-endâz-ı dehr olup bâzâr-ı hikmetde nikâb-pûş, sûdâ-gerân-ı ma'rîfete cîlve-fürûş iken âyine-dâr-ı ruhsâr-ı meh-Tal'atî ya'nî nümâyende-i eşkâl-i hakikatî olan şârih-i 'utârid-fıtnatî hazîne-i defîne-i fazîletin âşikâr ve sermâye-i isti'dâdın nisâr idüp ol gevher-i girân-behâ-yı maksûda vâsıl ve halvet-serây-ı dekâ'ik u nûkâta dâhil oldukdan sonra ve ammâ *bi-ni'meti rabbike fe-haddis* fehvâsınca bu 'atiyye-i seniyye-i İlâhiyyeye teşekküren cemâl-i bâ-kemâlin bî-nikâb temâşâ itdürmekile rûşenâyî-bahş-ı çeşm ü dil ü cân olup mânende-i ma'cûn-ı cevâhir takviyet-dih-i mizâc-ı havâtır-ı elfâz-ı fâhir ile hâsiyyet-i terâkîb-i mezâmîni nümâyân u zâhir eylemişdir. Hakkâ ki imtizâc-ı metn ü şerh germ-â-germ meclis-i Yûsuf u Züleyhâyı tarh idüp ülfet-i elfâz u me'ânîden “biz bir rûhız iki bedende” esrârı âşikâr olmuştur. Ümmiddür ki ve *in şekertüm le-ezîdenneküm* va'd-i şerîfi muktezâsınca şârih, tezâ'id-i merâtîb-i sûrî vü ma'nevî ile beyne'l-ihvân 'azîz ve bu eser-i mu'teber tâ-be-rûz-ı rüstâ-hîz, hırz-ı cân-ı ashâb-ı rüşd ü temyîz ola. Harrarahu'l-'abdi'l-fakîr Vecdî.

¹ **Vecdî Abdülbâkî:** Asıl adı Abdülbâkî'dir. Boğukzâde lakabıyla da tanınır. Gençliğinde iyi bir eğitim almış ve birçok ilmi tahsil etmiştir. Beylikçilik makamına getirildikten sonra ilm-i nücûm marifetiyle bazı kehanetlerde bulunduğu gerekçesiyle idam edilmiştir. Bilinen tek eseri divançe niteliğindeki *Dîvân*'ıdır (Yekbaş, 2014).

1.1.10. Mustafâ Bin Bâlî'nin (öl. 1073/1662) Arapça Takrizi¹

| öy×E•LÖZİyA { ʔā,, ʔÖZEU'flaü ā ʔÖZİyNzky üzÖ Æy×EÑwS |y" uÖL f ʔ
 İl"É•ēay² äy'üö |, ā® ʔy'ü² •üeyİzē ā® w|yÜ® ,æ ʔy² •² ʔy•² -üz² ā -zkyā |üky
 ʔāü× |ā |öl É zkyi ʔeyÜÖ ā Ayñ Ayİzā ʔyāy -|ay` ly NÄU² āz-üy

1.1.11. Mezâkî Süleyman Efendi'nin (öl. 1087/1676) Takrizi³

fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

Habbezâ şârih-i sûtûde-edâ
Şarahallâhu sadrahu ibdâ'

Bu rubâ'îleri beyân itdi
Hall idüp müşkilin 'ıyân itdi

Ya'ni kim Tal'atî-i 'İsâ-dem
Çâr-tâk-ı sipihre basdı kadem

Ne şerh-i rûhu'ş-şürûh-ı rubâ'ıyyât-ı Yûsufî kim yegâne-i mü'ellif-i meslûbü't-tekellüfî vâkıf-ı hallü'l-manzûm-ı mu'ciz-intizâm-ı cevâhir-i hikmet ve 'ârif-i 'akde'l-mahlûl-i mâ'ül-hayât-ı mecârî-i tabî'at oldugı ma'lûm-ı sırrü'l-halîka-sencân-ı müfredât-ı âlem ve bî-perde-i şu'ûr-ı Mesihâ-nefesân-ı mu'ciz-demdür. Bâreka'llâh zihî te'lîf-i nev-tertib ve tasnîf-i ceyyidü't-terkîb ki ma'cûn olunca yâr-ı leb-i dil-ber isterin mefhûmî üzere ma'cûn-ı dil-küşâsı la'l-i hûbân gibi rûh-perver-i ebedî ve şerbet-i cân-fezâsı mânend-i âb-ı hayvân-ı âfiyet-güster-i sermedidür. El-hakk bu mecmû'a-i matbû'a bir nüsha-i gayr-ı masnû'adur ki şifâ'ül-eskâm-ı derd-mendân-ı bîmârhâne-i âlem dinse sezâ ve kânûnçe-i ber'û's-sâ'at-i muciz-nizâm ile müsemmâ olsa revâdur. Mevâlid-i se-gânede olan tabâyi'-i erba'ayı dest-yârî-i kalem-i dü-zebânile beyân ve tabâyi'-i erba'ada nü hüfte kılan havâss-ı mütenevvî'ayı mededkârî-i tab'-ı güher-feşân ile 'ıyân idüp kasabü's-sabak-ı gûy-rübâ-yı meydân-ı imtiyâz ve bâlâ-nişin-i ser-halka-i erbâb-ı râz oldugı muhtâc-ı tahrîr ve niyâz-mend-i takrîr degüldür. Ve bî'l-cümle bu şerh ü metn-i mu'teber mânend-i şîr ü şekker imtizâc idüp takvîyet-bahş-ı dil-hastegân-ı za'îfü'l-mizâc oldukça ve dârü'ş-şifâ-yı şeş-cihet-i rub'-ı meskûnda beyne'l-akrân i'tibâr buldukça şârih-i müşârun ileyh

¹ **Bâlîzâde Mustafa Efendi:** Aslen Kastamonuludur. İstanbul'da doğmuştur. Bâlî Efendi adında bir mahalle imamının oğludur. Müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Rumeli ve Anadolu kazaskerliklerinden sonra şeyhülislamlık yapmıştır. Yaklaşık 6 yıl sonra 1662/63 yılında vefat edip Sütlüce'de defnedilmiştir (İpşirli ve Kaya, 2020).

² Faziletlerin güneşleri, olgun ve seçkin bir kişi olan Tal'atî'nin kemalat ufuklarından doğmuştur. Onun bir benzeri (daha) yoktur; bıraktığı eserler ve başarıları herkesçe örnek (darb-ı mesel) gösterilecek niteliktedir. Yusufî'nin Farsça tıp metnine yazdığı bu şerh, (diğer tüm) şerhlerin ruhu gibidir. Eserdeki faydalı bilgileri en açık şekilde ortaya koymuştur. Bu eser; bedenlerin korunması (hıfzıssıhha) ve insan mizaçlarının iyileştirilmesi için gereken tedbirleri içerir. Her dert için, kudret sahibi Melik'in (Allah) inayetiyle fayda veren ilaçları (akakîr) gösterir. Bunu kulların en zayıfı Mustafa bin Bâlî yazdı.

³ **Mezâkî Süleymân Efendi:** Bosna-Hersek'te doğmuştur. Kaynaklarda adı Süleyman el-Bosnevî ve Derviş Süleyman olarak geçer. İstanbul'da Enderun'a girerek bazı ilimlerle beraber edebiyat tahsili de görmüştür. Meslek hayatına sipahilikle başlayan Mezâkî kâtiplik ve tezkirecilik gibi işlerle de meşgul olmuştur. 1676 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve Galata Mevlevihânesi haziresinde defnedilmiştir. Kaynaklarda adı geçen tek eseri *Dîvân*'ıdır (Mermer, 2004).

ki miyâne-i tabâyi‘-şinâsân-ı rûzgârda mu‘temed-i ‘aliyyedür, müsâ‘ade-i lutf u kerem-i sudûr-ı kirâm ile mukziyyü‘l-merâm olduğundan gayrı ilâ yevmü‘l-mî‘âd hayr ile yâd olmaktan olmaya hiç bir zamân hâlî, bi‘n-nebiyyi ve kadrihi‘l-‘âlî harrarahu‘l-fakîr Süleymân Mezâkî.

1.1.12. Nâ‘ilî’nin (öl. 1077/1666) Takrizi¹

Hoşâ şerh-i rasîn-i rubâ‘iyyât-ı Yûsufî ki sâha-i hikmet-mesâha-i beyânda çâr-sütûn-ı müşeyyede-i tabâyi‘-i ‘unsuriyye üzre tarh olunmuş bir kasr-ı refi‘ü‘l-bünyân-ı masnû‘adur ki cevânib-i erba‘asına vaz’ olunan manzaralar nesîm-i mülâhazadan güşâyış buldukça şemîm-i reyâhîn-i besâtîn-i ‘âfiyet hayât-bahş-ı efsürde-dimâgân-ı za‘f-ı ‘illet olup mādâm sath-ı ‘âlemde şifâhâne-i hikmetden âsâr-ı talel bâkî ola. Zeyl-i âmâl-i şârihi le‘âlî-i mütelâ‘lî-i ‘avâtıf-ı samedâniyye ile memlû olup kitâb-ı ‘ameli şîrâze-i nüvîd-i behîşt-i câvîd ile müşerrez ve eser-i girâmîsi nâm-ı nâmîsi gibi nîk-bahtânî-i hikmet-âyîn ve tîz-hûşân-ı hakikat-bîn-i nazarında muvakkar u mu‘azzez olmak mültemesdür. Harrarahu ‘abd-i akall Nâ‘ilî.

2. Tal‘atî Hüseyin Efendi ile İlgili Değerlendirmeler

Tal‘atî’nin eserine takriz yazan kişilerin kimlikleri ve meslekleri incelendiğinde şarihin 17. yüzyılda özellikle Osmanlı ilmiye sınıfının üst makamlarıyla temas hâlinde olduğu ve onlar tarafından tanındığı görülmektedir.

İlk takrizde İsmetî; şarihin şerhini, kaynak metnin gölgede bırakamayacağı kadar iyi bir şerh ve mizacı bozulmuş kişilere fayda sağlayabilecek pratik bir eser (ilaç) olarak nitelendirmiştir. Yani İsmetî’nin *Magzu‘t-Tıbb*’ı hem edebî hem tıbbî açıdan başarılı bulduğunu söylemek mümkündür.

İkinci takrizde Kudsîzâde, Tal‘atî’nin şerh anlayışıyla ilgili dolaylı değerlendirmelerde bulunur. Onun şerhinin gereksiz ayrıntıya kaçmadan kapalı metni açıklayan, sadeleştiren ve anlaşılır kılan bir özellik taşıdığını söyler. Ayrıca müellifin, hem dinî hem idarî çevreler/teamüller nezdinde meşru ve takdire layık bir müellif olarak kabul gördüğünü dile getirir.

Üçüncü takriz müellifin hayatıyla ilgili çıkarımlara daha açık bir takrizdir. Sâbık Kazasker Şa‘bân Efendi’nin takrizinde şarihle ilgili geçen “elinin murat kadehinden uzak kalması”, “ağzının tadının emel macunundan mahrum kalması”, “ihtiyaç hastalığının ilacına muhtaç olması”, “inayet şifahanesinden gönül okşayıcı bir içecek (yardım)” gibi ibareler Tal‘atî’nin bu eseri yazdığı esnada ciddi bir geçim sıkıntısı içinde olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Şairin bu eser vasıtasıyla bir mansıp/makam/görev yahut maddi destek beklediği açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla şarih eserini sadece ilmî bir gaye ile değil aynı zamanda ilmiye sınıfında bir yer edinmek ya da mevcut maddi sıkıntıları aşmak adına destek ve himaye beklentisi içinde kurgulamış olmalıdır.

Dördüncü takriz bir üstteki takrizi destekler niteliktedir. Sun‘îzâde Mehmed Emin’in takrizindeki “emrâz-ı ‘azl ü teng-destlik” ifadesi Tal‘atî’nin neden yoksulluk çektiğiyle ilgili ipucu vermektedir. Takriz yazarı, şairin sadece yoksulluk çekmediğini, aynı zamanda daha önce bir devlet görevinde bulunduğunu ancak bu görevden muhtemelen siyasi bir çekişme ya da idari bir

¹ Nâilî: İstanbulludur ve asıl adı Mustafa’dır. Nâilî-i Kadîm diye de anılır. Eğitim hayatıyla ilgili net bilgiler olmamakla beraber dönemin ilimlerine vâkıf olduğu bilinmektedir. Sebk-i Hindî’nin önemli temsilcilerinden olup Divân’ı vardır (Şenödeyici, 2015).

sebeple azledildiğini hissettirmektedir. Bununla birlikte “mecrûhü'l-fu'âd” (kalbi yaralı) ibaresi sadece maddi bir kaybı değil görevden alınmış ve işsiz kalmış olmanın getirdiği manevi çöküntüyü de ifade etmektedir. Bunlar şarihin aslında neden bir “şifâhâne-i 'inâyât”a (devlet desteğine) muhtaç olduğunu açıklar niteliktedir. Ayrıca Sun'îzâde takrizinde kaynak metnin kendi coğrafyasında çok itibar gören bir tıp eseri olduğunu fakat dilinin Farsça olmasından dolayı Anadolu coğrafyasında tanınmadığını, bu engeli de Tal'atî'nin ortadan kaldırdığını dile getirmiştir.

Beşinci takriz, Zeyrekzâde'nin Tal'atî'nin eserini “reşk-dih-i mâ-lâ-yesa'u't-tabîb” olarak nitelendirdiği takrizdir. Onun gözünde bu eser tıp konusundaki temel başvuru kaynaklarını dahi kısıktır. Takriz yazarı aynı zamanda şarihi sadece teorik bilgi vermekle yetinen biri değil ilaç karışımlarını deneme ve uygulama konusunda yetenekli, yöntem sahibi bir kişilik olarak da betimlemiştir. Yani Tal'atî'nin daha çok ilmî yetkinliğine vurgu yapmıştır. Ardından devrin devlet ricâline karşı bir çağrıda bulunmuş ve şarihin benzerlerinden üstün tutulması ve himaye edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Altıncı takrizde Anadolu Kazaskeri Şeyh Mehmed kaynak metinle şerh metnini ayrılmaz bir bütün olarak nitelendirmiş ve bunu güçlü mecazlarla ifade etmiştir. Ona göre müellif metindeki kapalılıkları açarak genel faydayı gözetmiş ârif bir şarihtir. Ayrıca takriz yazarı, Tal'atî'nin maddi ve manevi sıkıntılarına dikkat çekerek devlet erkanının onu himaye etmesi ve ona iltifat göstermesi gerektiğini söylemiştir.

Yedinci takriz, yazarının aynı zamanda şair olmasının etkisinden olsa gerek uzun ve sanatlı anlatımın görüldüğü takrizlerden biridir. Ahmed Beyânî takrizinde Tal'atî'yi “Enver-i Sâni”, *Magzu't-Tıbb*'ı da İbn-i Şerîf'in 15. yüzyılda kaleme aldığı meşhur Türkçe tıp kitabı *Yâdigâr* ile kıyaslamıştır. Takrizde Tal'atî'nin yalnızca şerh ettiği metni açıklamakla kalmayıp kendi ilmî ve edebî birikimini de bu eser aracılığıyla ortaya koyduğu vurgulanmakta; şerhin, müellifine bir şöhret kazandırdığı ve devlet ricâli nezdinde mansıpla taltif edilmesini gerektirecek ölçüde değerli bulunduğu açıkça belirtilmiştir.

Sekizinci takrizde Tal'atî, Yûsufî'nin dili ve üslubu sebebiyle (Anadolu'da) sınırlı bir çevreye hitap eden rubailerini iki dile hakimiyeti sayesinde geniş bir okuyucu kitlesi için erişilebilir hâle getiren; böylece ilmî bilginin insanlara ulaşmasını sağlayan bir müellif olarak konumlandırılmaktadır. Mehmed İzzetî, Tal'atî'nin eserini bir uzmanlık sermayesi olarak görmüş ve bu sermayenin işleyebilmesi için devletin desteğine ihtiyaç duyduğunu ve şarihin ödüllendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca eserin adının rastgele seçilmediğini; tıp ilminin “posasından arındırılmış, en saf ve öz bilgisi” iddiasını kendisinde taşıdığını söyler. Bu takriz diğerleri içinde en edebî ve süslü anlatıma sahip takriz olarak dikkat çekmektedir.

Vecdî Abdülbâkî dokuzuncu takrizde Tal'atî Hüseyin Efendi'yi, Yûsufî'nin rubailerinde gizli kalan ilmî hakikatleri görünür kılan bir “âyinedâr” olarak tasvir etmektedir. Metinde Tal'atî'nin şerhi, yalnızca açıklayıcı bir faaliyet değil; ilahî bir nimetin göstergesi olarak ele alınmıştır. Diğer takrizlerde görülen rütbe/makam/mevki talebi bu takrizde de mevcuttur.

Onuncu takriz Mustafâ b. Bâlî'nin Arapça kaleme aldığı takrizdir. Bu takrizde Tal'atî Hüseyin Efendi, benzeri olmayan ve eserleriyle örnek gösterilen mümtaz bir şarih olarak takdim edilmektedir. Takriz yazarına göre şerhi “şerhlerin ruhu” olarak nitelendirilen Tal'atî, Yûsufî'nin Farsça tıp metnini son derece açık bir üslupla açıklamış; beden sağlığının korunması ve mizacın

islahı gibi klasik tıbbın temel konularını ilahî inayetle birlikte ele almıştır.

On birinci takrizde Süleyman Mezâkî, Tal'atî Hüseyin Efendi'yi yalnızca Yûsufî'nin metnini açıklayan bir şarih değil; şerh geleneğinin ideal temsilcisi, tıbbın ve hikmet ilminin vâkıfı, ilmî liyakati yüksek fakat maddi bakımdan desteğe muhtaç bir müellif olarak resmetmektedir. Mezâkî de diğerleri gibi metnin sonunda "lutf u kerem-i sudûr-ı kirâm" (devlet büyüklerinin cömertliği) ile Tal'atî'nin arzularına (muhtemelen yeni bir görev/mansıp) kavuşması için dua eder.

Son takriz Sebk-i Hindî'nin büyük isimlerinden biri olarak kabul edilen Nâilî-i Kadîm'indir. *Magzu't-Tıbb*'ı klasik tıp ile estetiği birleştiren bir "hikmet sarayı" olarak tanımlayan Nâilî, Tal'atî'nin şerhini dört unsur üzerine inşa edilmiş sarsılmaz bir yapıya benzeterek eserin hem sağlamlığına hem de edebiliğine dikkat çekmiştir. Nâilî'ye göre insan bedeninde ve zihninde arıza oldukça bu şerh geçerliliğini koruyacaktır.

Bu takrizler Tal'atî Hüseyin Efendi'yi tıp ilminin sırlarına vâkıf, belagatiyle dikkat çeken ancak dönemin talihsizlikleri (azledilme) nedeniyle desteğe muhtaç bir âlim olarak tanımlamaktadır. Takriz içerikleri, *Magzu't-Tıbb*'ın özellikle pratik, anlaşılır ve muhtasar niteliği sayesinde tıp eğitimi ve uygulaması açısından ne kadar değerli görüldüğünü açıklar niteliktedir.

Biyografisindeki mütevazı memuriyet hayatı ile takrizlerindeki "görmekli" dostluklar arasındaki zıtlık, Tal'atî'nin dikkat çekici bir yönü olmakla beraber aynı zamanda bazı takriz yazarlarının (özellikle İsmetî ve Seyyid Mehmed Emin gibi) hayatlarının da sık sık azillerle kesintiye uğramış olması dönemin istikrarsız siyasi atmosferini yansıtmaktadır. Bu durum Tal'atî'nin de bu siyasi dalgalanmalarda görevinden uzaklaştırıldığı ihtimalini destekler niteliktedir. Bostanzâde Mehmed Efendi gibi nüfuzlu bir isimden mülâzım olmasına rağmen büyük merkezlerde değil küçük kasabalarda kadılık yapan bir ismin eserine İstanbul kadısı, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, şeyhülislam, nakîbüleşrâf gibi devlet ricalinin ve önemli şairlerin takriz yazmasından hareketle Tal'atî'nin ilmî ve edebî bir itibara sahip olduğunu, İstanbul'un yüksek entelektüel meclislerinde bizzat bulunduğunu ve kişiliğiyle bu isimleri etkilediğini söylemek son derece mümkündür. Kuvvetle muhtemel Tal'atî bu eseri ve takrizleri iade-i itibar almak ve tekrar göreve gelmek için kullanmış ve vefatından hemen önce bu amacına ulaşarak Kızılcaatuzla kadılığına atanmıştır (Çeçen, 2015).

Şarihin eserde verdiği bilgilerden hareketle kendisiyle ilgili yapılabilecek çıkarımlar ise şu şekildedir: Müellif eserde, kaynak metinde geçen bazı kelimelerin anlamları için Arapça ve Farsça lügatlere baktığını bizzat kendisi dile getirmiştir (Tal'atî, 19a). Özellikle Fîrûzâbâdî'nin (öl. 1415) meşhur Arapça lügati *Kâmûs*'tan sık sık alıntı yapmıştır (Tal'atî, 52b). Ayrıca Hacı Zeyn-i Attâr'ın (14. yy.) meşhur Farsça farmakope (müfredât) eseri *İhtiyârât-ı Bedî'*'yi okuduğu ve ondan yararlandığı *Magzu't-Tıbb*'da bu esere yaptığı atıftan anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Tal'atî Arapça, Farsça ve Türkçeye hâkim üç dilli bir âlimdir.

Asım Tezkiresi'nde şairin *Divan* sahibi olduğu kayıtlıdır ve şiiirlerinden örnekler verilmiştir (Coşkun, 2019, s.80.). Ayrıca şarih eserde "Kâbûs" hastalığını anlattığı bölümde Ebû Nasr Ferâhî'nin (öl. 1242) Arapça-Farsça olarak kaleme aldığı *Nisâbü's-Sıbyân* adlı sözlüğü şerh ettiğini dile getirmiştir (Tal'atî, 15a). Bu durum müellifin keşfedilmeyi bekleyen başka eserleri de olabileceği ihtimaline kapı aralamaktadır. Tal'atî eserde ayrıca Şeyh Feyzî-i Hindî'den (öl. 1595) örnek rubai paylaşmıştır. Yine bu onun sadece İran değil Hint coğrafyasındaki edebiyat

literatürüne de hâkimiyetini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Müellif “Seder” ve “kulak ağrısı (Veca'ü'l-üzn)” hastalıklarını anlattığı bölümde bu hastalıklara kendisinin de yakalandığını, atlatmak için bazı bitki ve karışımlar bulduğunu ve bunların çok faydasını gördüğünü söyler (Tal'atî, 25b). Dolayısıyla Tal'atî'nin tıbbaya yönelmesinin teorik bir meraktan ziyade bizzat yaşadığı hastalık tecrübeleri ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Müellif, bazı rahatsızlıkları kendisinin de geçirdiğini, uyguladığı tedavi yöntemlerinden fayda gördüğünü ve bu tecrübelerin şerh faaliyetini doğrudan etkilediğini de ifade etmiştir.

Sonuç

Tal'atî Hüseyin Efendi yalnızca bir şarih veya edebî bir figür olarak değil; Farsçaya, Arapçaya ve Türkçeye vâkıf, klasik ilim geleneğini içselleştirmiş, Osmanlı tıp literatürüne teorik ve pratik katkı sunmuş, tercüme ve şerh yoluyla bilginin dolaşımına vesile olan bir müelliftir. Aynı zamanda daha önce bir görevdeyken azledilmesi nedeniyle maddi ve manevi çöküş yaşamış, yaşadığı bu “ihtiyaç hastalığını” tedavi etmek için tıp bilgisini bir anahtar olarak kullanarak dönemin âlim ve şairleri ile birlikte kadı, nakîbüleşrâf, şeyhülislam, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri gibi devletin üst düzey makamlarını da referans olarak arkasına almayı başarabilmiş bir şairdir. Bu çalışmada ele alınan takrizler Tal'atî'nin ilmî çevreler nezdindeki itibarını, sosyal ilişkilerini ve beklentilerini görünür kılmakta; onu kazaskerler, kadılar, şeyhülislam ve şairlerle aynı entelektüel zeminde buluşturmaktadır. Bu yönüyle çalışma, takrizlerin yalnızca övgü metinleri değil; biyografik ve sosyolojik veri üretmeye elverişli; bir müellif ve eserinin ilmî/sosyal kabulünü anlamak ya da sosyal ilişkiler ağını çözümlemek için ne denli kritik kaynaklar olduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla takrizlerin edebiyat tarihi açısından taşıdıkları değer de göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak kanaatimizce Tal'atî Hüseyin Efendi, *Magzu't-Tıbb* ve bu esere yazılan takrizler ışığında XVII. yüzyıl Osmanlı ilmî ve edebî hayatında tıp, edebiyat ve şerh geleneğini birleştiren bir müellif olarak yeniden konumlandırılmayı hak etmektedir.

Kaynaklar | References

- Abdulkadiroğlu, A. (1999). *İsmail Belîğ, Nuhbetü'l-âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-eş'âr*. AKM Yayınları.
- Aksoyak, İ. (2013). Şeyhî, Kudsi-zâde Mehmed Şeyhî Efendi. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seghi-kudsizade-mehmed-seghi-efendi> adresinden erişildi.
- Aksoyak, İ. (2014). Zeyrek-zâde, Es-Seyyid Abdurrahman Efendi. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/zeyrekzade-esseyyid-abdurrahman> adresinden erişildi.
- Başpınar, F. (2008). Beyânî, Dîvân. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10598,beyani-apdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Bazman, A. (2024). *Tal'atî Çelebi Magzû't-Tıbb (Metin-İnceleme-Sözlük)*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Coşkun, A. (2019). *Seyrek-zâde Mehmet Âsım, Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67153,zeyl-i-zubdetu39l-esarpdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Çapan, P. (2005). *Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî*. AKM Yayınları.
- Çeçen, M. (2015). Tal'atî, Hüseyin Efendi. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/talati-huseyin-efendi> adresinden erişildi.
- Çerikan, F. (2022). Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esrâfî'l-Bihâr (Kâtib Çelebi). 10 Aralık 2025 tarihinde <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tuhfetu-l-kibar-fi-esfari-l-bihar-katib-celebi> adresinden erişildi.
- Doğan Averbek, G. (2020). Biyografi Yazmada ve Muhitleri Belirlemede Takrizin Rolü Emiri Örneği. *İnsan ve Toplum*, 10(1), 33-61.
- Erdem, S. (2013). *Yümnî, Tezkire-i Şu'arâ-yı Yümnî*. TTK Yayınları.
- Gür, N. (2014). *Klasik Türk Edebiyatında Takriz*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Gür, N. (2016). Sanatı sanatla ihya etme: Osmanlı yönetici elit sınıfının eliteleşme çabası ve takriz yazını. *Archivum Ottomanicum*, 33, 165-178.
- Gür, N. (2017). Edebiyat tarihi yazımında bir kaynak olarak takrizler ve sıra dışı iki örnek. *Erdem*, (71-72,) 91-116.
- İpşirli, M.; Kaya, E. (2020). Mustafa Efendi, Bâlizâde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 31, 294-295. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kılıç, M. (2019). *İsmetî, Mehmed İsmetî Çelebi*. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ismeti-mehmed-ismeti-celebi-mdbir> adresinden erişildi.
- Mermer, A. (2004). Mezâkî Süleyman Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29, 515. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Müstakimzâde Süleymân Sa'deddîn. (2020). *Mecelletü'n-nisâb (Tıpkıbasım)*. Kültür Bakanlığı Yayınları. [304a].
- Özcan, A. (1989). *Şeyhî Mehmed Efendi, Vekâyî'ü'l-fuzalâ*. C.3. Çağrı Yayınları.

- Özcan, A. (2004). Mevlânâ Yûsufî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29, 454. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özcan, T. (2009). Seyyid Mehmed Emin Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 37, 69. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şenödeyici, Ö. (2015). Nâilî-i Kadîm, Mustafa. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nailii-kadim-mustafa> adresinden erişildi.
- Tal'atî Hüseyin Efendi. *Magzu't-Tıbb*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY04345.
- Uçar Erdem, F. (2024). Çağatay Şairi Babur'un Özel Hekimi Yûsufî'nin Tıbb-i Yûsufî Adlı Eserinde Baş İle İlgili Hastalıklar, Sebepleri ve Tedavi Yolları. *Türk Tıp Tarihine Genel Bir Bakış Metinler, Terimler ve Tedaviler* (Ed. Elif Gizem Karaoğlu Kirenli). Eğitim Yayınevi.
- Yekbaş, H. (2014). Vecdî, Abdülbâkî. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vecdi-abdulgazi> adresinden erişildi.
- Yıldız, A. (2014). İzzetî, Vişne-zâde İzzetî Mehmed Efendi. 10 Aralık 2025 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/izzeti-visnezade-izzeti-mehmed> adresinden erişildi.